

peccatum. Unde alii respondent esse quidem peccatum, sed non esse culpam, si non sit contra legem. Sed hoc etiam videtur repugnare D. Thomæ in eadem q. 21, art. 2, ubi ait in actibus liberis peccatum et culpam converti, solumque differre respectu et denominatione, quia actus dicitur peccatum per obliquitatem a fine: culpa vero dicitur per respectum ad agens cui imputatur: actus autem liber eo ipso quod liber est, imputatur agenti: ergo si est actus liber et malus, consequenter est peccatum et culpa: ergo etiam in eo casu, seclusa lege Dei, esset actus culpabilis, et ita enervantur omnes rationes factæ.

17. *Vera responsio ad difficultatem.* — Respondeo igitur in actu humano esse aliquam bonitatem vel malitiam ex vi objecti præcise spectati, ut est consonum vel dissonum rationi rectæ, et secundum eam posse denominari, et malum, et peccatum, et culpabilem secundum illos respectus, seclusa habitudine ad propriam legem. Præter hanc vero habet actus humanus specialem rationem boni et mali in ordine ad Deum, addita divina lege prohibente vel præcipiente, et secundum eam denominatur actus humanus speciali modo peccatum, vel culpa ad Deum, ratione transgressionis legis propriæ ipsius Dei, quam specialem malitiam videtur Paulus significasse nomine *prævaricationis*, cum dixit, *ubi non est lex, nec prævaricatio*. Hanc ergo deformitatem non haberet actus humanus rationali naturæ contrarius, posita illa hypothesi, quod Deus illum non prohiberet, quia tunc non haberet illum virtuale contemptum Dei, quem continet transgressio legis respectu legislatoris, teste Basilio in id Psal. 28: *Afferte Domino gloriam et honorem*. Et consonat illud Pauli ad Rom. 2: *Per prævaricationem legis Deum inhonoras*. Unde dixit Augustinus de vera Relig., c. 26: *Legem prohibentem omnia commissa congeminare*. Quod declarans addit: *Non enim simplex peccatum est, non solum malum, sed etiam vetitum admittere*.

18. Atque hoc modo videtur D. Thomas, 1. 2, q. 71, art. 6, ad 5, distinguere peccatum, ut est contra rationem, et ut est offensivum Dei; et priori modo considerari a philosopho morali, posteriori autem modo a theologo. In illo ergo casu esset actus malus moraliter peccatum et culpa, non tamen theologice, seu in ordine ad Deum, et eodem modo videtur intelligendum quod ibidem dicit in solutione ad 4, talia peccata in ordine ad legem æternam esse mala, quia prohibita, utique illa malitia

theologica (ut sic dicam) quam non haberet actus, nisi esset prohibitus. Et ita videtur intelligenda ratio quam subdit, quæ alias videri potest obscura. Nam cum dixisset omne peccatum esse malum, quia prohibitum in ordine ad legem æternam, subdit: *Ex hoc enim ipso quod est inordinatum, juri naturali repugnat*. Quæ ratio potius videtur probare esse prohibitum quia malum, quam e converso. Quod verum est loquendo de malitia moralis inordinationis, tamen ratione illius addita est lex æterna, et divina prohibitio ad quam habet tale peccatum specialem repugnantiam, et consequenter inde habet specialem deordinationem quam non haberet si prohibitio divina non intervenisset, per quam deordinationem completur ratio peccati theologice sumpti, et ratio culpæ simpliciter apud Deum: et in hoc sensu videntur loqui Victor. et nonnulli alii theologo, et ita non procedunt replicæ factæ, nisi fiat vis in solis verbis.

19. Ex illa ergo hypothesi hoc modo explicata et concessa, nihil potest inferri contra nostram sententiam, nec contra rationes quibus illam probavimus. Nam, admissa illa conditionali in dicto sensu, nihilominus nunc lex naturalis vere et proprie prohibet quicquid secundum se malum seu inordinatum est in actibus humanis, et sine tali prohibitione actus non haberet (ut sic dicam) consummatam vel perfectam rationem culpæ et offensæ divinæ, quæ negari non potest in actibus qui præcise sunt contra legem naturæ.

20. *An Deus potuerit non prohibere per propriam legem ea quæ sunt contra rationem naturalem.* — *Prima opinio affirmans.* — Ut autem omnino constet quomodo possit hæc prohibitio divina intrinsece ac per se pertinere ad legem naturæ; oportet secundum punctum exponere, videlicet, an hypothesis illa possibilis sit, id est, quod Deus per proprium actum suæ voluntatis non adjunxerit legem propriam ventantem, vel præcipientem ea quæ sunt de dictamine rationis naturalis. In quo duo possunt cogitari modi dicendi. Primus est, Deum quidem posse de potentia absoluta non facere talem prohibitionem, quia non apparet implicatio contradictionis, ut videntur probare omnia quæ Ocham, Gerson et alii pro sua sententia congerunt: nihilominus tamen id fieri non posse secundum legem ordinariam divinæ providentiæ rerum naturis consentaneam: nam hoc ad minus probant rationes in contrarium factæ pro nostra sententia, et multum favent testimonia Scripturæ et Patrum; et hoc videri

potest sufficiens, ut lex naturalis dicatur includere proprium præceptum Dei, quia lex naturalis est quæ est conformis naturis rerum.

21. *Secunda opinio negans hoc esse possibile.*

Alter modus dicendi esse potest illam hypothesim esse omnino impossibilem, quia non potest Deus non prohibere id quod est intrinsece malum, et inordinatum in natura rationali, vel non præcipere contrarium. Hæc sententia est aperte D. Thomæ, d. q. 72, art. 6, et clarius q. 100, art. 8, ad 2, quatenus ait decretum divinæ justitiæ circa hanc legem esse immutabile. Quod non potest intelligi de sola immutabilitate ex suppositione decreti: nam hoc modo quodlibet decretum Dei in quacunque lege positiva est immutabile: loquitur ergo D. Thomas de immutabilitate simpliciter; unde ita censet non posse Deum in hoc auferre suæ justitiæ ordinem, sicut non potest negare seipsum, vel sicut non potest non esse fidelis in promissis. Eandem opinionem supponit clare Medina, supra, et latius Victor. in dicta relect. de Pervenientibus ad usum rationis, n. 9 et 10, ubi nec probabile nec intelligibile esse censet aliquem posse peccare, et non habere superiorum, et præceptum seu legem ejus. Unde quam impossibile est hominem utentem ratione non posse peccare, vel non habere superiorem, tam impossibile creditur esse, posse Deum non vetare illa quæ secundum se mala sunt, aut non præcipere ea quæ sunt necessaria ad naturalem honestatem: ratio denique qua probavimus de facto Deum ferre hanc legem, probat illam esse simpliciter necessariam, quia non potest non displicere Deo talis actus, modo consentaneo suæ bonitati, et justitiæ ac providentiæ.

22. *Objectio.* — *Aliquorum solutio.* — *Excluditur responsio.* — Ut vero hæc ratio declaratur, objicitur quia præceptum divinum est actus voluntatis, vel voluntatem supponit, et ab ea ducit originem: sed divina voluntas est libera in omnibus actionibus ad extra: ergo etiam est libera in illa voluntate: ergo potest illam non habere: ergo potest non imponere tale præceptum. Respondent aliqui ad legem naturalem sufficere naturale dictamen intellectus divini, quo judicat hæc mala esse vitanda, et hæc bona facienda. Nam circa ea quæ per se et intrinsece talia sunt, illud dictamen non est liberum sed necessarium: et ex illo dictamine legis divinæ et æternæ in tali materia necessario dimanat quædam ejus participatio ad creaturam rationalem, supposita ejus creatione: et ex hac participatione et derivatione sine alio actu voluntatis divinæ redundat specialis

obligatio in rationalem creaturam, quasi per naturalem sequelam, ratione cujus tenetur sequi rectam rationem, ut indicantem regulam æternam quæ est in Deo: atque ita quicquid sit de libero actu divinæ voluntatis, obligatio hæc et prohibitio omnino necessario sequitur ex ratione divina. Sed hæc responsio intelligi non potest, quia solum dictamem intellectus sine voluntate non potest habere rationem præcepti respectu alterius, nec inducere in illum specialem obligationem. Quia obligatio est motio quædam moralis ad agendum: movere autem alium ad operandum, opus voluntatis est. Item quia tota illa obligatio non transcendit vim objecti per se boni vel mali, a quo habet actio ut per se bona vel mala sit, et judicium rationis solum habet rationem applicantis, vel ostendentis tale objectum. Ac denique ratio naturalis ostendens bonum et malum non plus vel magis obligat, eo quod sit participatio rationis divinæ, quam obligaret secundum se spectata ac si a se esset.

23. *Vera responsio ad objectionem, et ostenditur quomodo, stante libertate divina, Deus non possit non prohibere ea quæ sunt intrinsece mala per aliquam legem.* — Dico igitur ex Cajetano, dicto a. 8, divinam voluntatem, licet simpliciter libera sit ad extra, tamen ex suppositione unius actus liberi posse necessitari ad alium, ut si vult promittere absolute, necessitatur ad implendum promissum: et si vult loqui aut revelare, necessario debet revelare verum. Et cum eadem proportionem, si vult creare mundum, et illum conservare in ordine ad talem finem, non potest non habere providentiam illius, et supposita providendi voluntate, non potest non habere providentiam perfectam, et consentaneam suæ bonitati et sapientiæ: ideoque supposita voluntate creandi naturam rationalem cum sufficienti cognitione ad operandum bonum et malum, et cum sufficienti concursu ex parte Dei ad utrumque, non potuisse Deum non velle prohibere tali creaturæ actus intrinsece malos, vel nolle præcipere honestos necessarios. Quia sicut non potest Deus mentiri, ita non potest insipienter, vel injuste gubernare; esset autem providentia valde aliena a divina sapientia et bonitate, non prohibere vel præcipere suis subditis quæ talia sunt. Sic ergo ad argumentum distinguitur minor: nam absolute posset Deus nihil præcipere vel prohibere; tamen ex suppositione quod voluit habere subditos ratione utentes, non potuit non esse legislator eorum, saltem in his quæ ad honestatem naturalem morum necessaria sunt.

Item ratio supra insinuata est satis probabilis, quia non potest Deus non odisse malum rectæ rationi contrarium; habet autem hoc odium non tantum ut privata persona, sed etiam ut supremus gubernator: ergo ratione hujus odii vult obligare subditos, ne illud committant.

24. *Alia objectio.*—*Solutio ad objectionem, ubi ostenditur quam intimationem legis divinæ naturalis teneatur Deus exhibere, ut homines ad illam obligentur.*—Objicitur vero secundo, quia ad legem non sufficit voluntas legislatoris, nisi accedat insinuatio seu intimatio talis voluntatis: sed nihil est quod necessitet Deum ad intimandam talem voluntatem suam: ergo potest illam non intimare, cum hoc sit ei liberum: ergo potest non ferre talem legem, nec per illam obligare, quia sine intimatione non fit obligatio. Respondeo imprimis, si illa voluntas Dei necessaria est ad convenientem et prudentem providentiam et gubernationem hominum, consequenter est necessarium ut ex vi ejusdem providentiæ innotescere possit hominibus illa voluntas Dei, et hoc sufficit ad rationem præcepti et legis: neque est alia intimatio necessaria. Unde dicitur ulterius ipsummet judicium rectæ rationis inditum naturaliter homini, esse de se sufficiens signum talis voluntatis divinæ, nec esse necessariam aliam insinuationem. Probat: quia judicium rationis indicat de se divinam providentiam decentem Deum, et moraliter necessariam ad plenum dominium ejus et debitam subjectionem hominis ad ipsum, in qua providentia hæc legislatio continetur. Item hæc de causa per lumen naturale cognoscitur Deum offendi peccatis quæ contra legem naturalem fiunt, et ad ipsum pertinere illorum punitionem, et judicium: ergo ipsum naturale lumen est de se sufficiens promulgatio legis naturalis, non solum quia manifestat intrinsicam inconvenientiam vel convenientiam actuum, quam lumen Dei increatum ostendit: sed etiam quia intimat hominis contrarias actiones displicere auctori naturæ, tanquam supremo Domino, et curatori, ac gubernatori ejusdem naturæ: hoc ergo satis est ad intimationem talis legis, ut sentit D. Thomas 1. 2, quæst. 90, art. 4, ad 1, et hæc ratione lex naturalis vocatur lex mentis, ut notat Epiphanius, hæres. 64, in verbis quæ ex Methodio refert in fine illius §, et insinuat Tertullianus, lib. contra Judæos, cap. 2.

25. Adhuc vero superesse hic poterant difficultates et interrogationes subobscuræ: una est, an transgressio legis naturalis, eo modo quo a nobis explicata est, habeat specialem mali-

tiam distinctam ab illa quam haberet actus ex sola disconvenientia ad rationalem naturam præcise spectatam, ut in hypothesi supra tractata consideratur. Item si malitia illa est specialis, qualis sit, et quanta ex vi legis naturalis. Item an possit hæc specialis ratio legis naturalis invincibiliter ignorari, vel, posita tali ignorantia, an actus factus contra rationem esset offensivus Dei, vel an haberet malitiam infinitam, seu an esset peccatum mortale. Sed hæc pertinent magis ad materiam de Peccatis, et ideo nunc illa omitto, ne ab instituto nimium digrediamur; interim videri possunt Victor. dicta relect. de Pervenient. ad usum rationis, et Gerson, dicta lect. 2, de Vita spirit., paulo ante corollarium primum, et alii auctores allegati.

CAPUT VII.

IN QUA MATERIA VERSETUR LEX NATURALIS, SEU QUÆ SINT EJUS PRÆCEPTA.

1. *Differentia inter legem naturalem et alias.*—Supponimus ex dictis, bonum per se honestum, seu ad honestatem necessarium, et malum illi contrarium esse materiam hujus legis; illud ut præcipiendum, hoc ut vitandum. Probat, quia cum hæc sit vera lex, et Deum habeat auctorem, non potest non esse honesta; ergo non potest præcipere nisi honestum, nec vetare nisi contrarium. Item hæc lex id præcipit, quod est naturæ rationali consentaneum, ut talis est, et vetat contrarium; illud autem non est nisi honestum, ut constat. Imo in hoc differt lex naturalis ab aliis legibus, quod aliæ faciunt esse malum quod prohibent, et necessarium vel honestum quod præcipiunt: hæc vero supponit in actu seu objecto honestatem quam præcipiat, vel turpitudinem quam prohibeat, et ideo dici solet per hanc legem prohiberi aliquid quia malum, vel præcipi quia bonum, ut capite præcedenti tactum est.

2. *An omne honestum vel malum contrarium cadat sub legem naturalem.*—*Opinio asserentium sola communia principia et generalia cadere sub legem naturalem.*—Difficultas ergo est an omne honestum bonum vel malum contrarium cadat sub legem naturalem: nam quidam dixerunt, sola generalia principia per se nota, quæ versantur circa bonitatem, vel malitiam moralem, qualia sunt, *bonum est faciendum, malum vitandum: quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, esse materiam hujus legis, non vero conclusiones quæ ex his principiis eliciuntur,

ut *depositum esse reddendum, usuram vitandam.* Solet citari pro hac sententia divus Thomas, q. 94, artic. 2, et Durandus, tract. de Legib., quem habere non potui, sed illum refert Turrecr. in capite *Jus naturale*, distinct. 1, n. 3, et aliqui juristæ ita defendunt hanc opinionem, ut existiment præcepta Decalogi non continere jus naturale, sed jus gentium, quod putant esse diversum. In quam sententiam videtur inclinare Soto, libro 1 de Justitia, quæst. 5, art. 4, ut capite sequenti latius dicam. Videnturque fundari in modo loquendi Jureconsultorum, qui eos actus, quos dictat ratio solum per discursum, non tribuunt juri naturali, ut videre licet in lib. 1, 2 et 3, et l. *Omnes*, cum aliis, ff. de Justitia et jure, et in l. *Bona fide*, ff. Depositum.

3. Ratio esse potest primo, quia jus naturale est id ad quod ipsa natura immediate inclinatur: hujusmodi autem solum sunt prima principia: nam quæ per discursum comparantur potius ab ipso homine habent originem: unde etiam in ipsis habitibus distinctio est inter habitum principiorum et conclusionum. Secundo, quia jus illud quod versatur circa prima principia est prorsus immutabile, tam ex parte sua, quam ex parte hominum, quia ignorari non potest: illud autem quod versatur circa conclusiones, mutari potest et ignorari. Tertio, quia alias etiam actus virtutum, quos præcipiunt homines, pertinerent ad legem naturæ, quia per discursum ex illa eliciuntur. Quarto, quia alias non distingueretur jus gentium a jure naturali, sed illius pars esset, vel sub illo contineretur.

4. *Resolvitur questio, et ostenditur jus naturale complecti omnia præcepta moralia, quæ habent evidentem honestatem necessariam ad morum rectitudinem.*—Nihilominus dicendum est jus naturale complecti omnia præcepta, seu principia moralia, quæ evidentem habent honestatem necessariam ad rectitudinem morum, ita ut opposita moralem inordinationem seu malitiam evidentem contineant. Hæc est mens D. Thomæ, q. 91, art. 2, q. 94, artic. 2 et 4, q. 95, artic. 2, et q. 100, artic. 1, 2 et 3, ubi Cajetanus, Conradus et alii expositores idem sentiunt; Soto, libro 1 de Justitia, q. 4, artic. 2, et q. 5, artic. 1 et 2, et libro 3, q. 1, artic. 2 et 3; et idem sumitur ex theologis in præcedenti capite allegatis, et ex Turrecr. in capite *Jus autem*, distinct. 1, per plures articulos, præsertim in primo et ultimo; Covarrus, in regula *Peccatum*, 2 part., § 11, n. 4. Item sumitur ex Aristotele, 5 Ethic., capite 7, ubi

v.

omne jus in naturale et legitimum distinguit, sub naturali comprehendens omne illud quod necessariam et immutabilem habet veritatem. Eademque est sententia Ciceronis, libro 2 de Invent., ubi definit, jus naturæ esse, *quod nobis non opinio, sed quædam innata vis affert, ut religionem, pietatem*, etc. Idem sentit Isidorus, 5 Etymol., cap. 3, ubi aliis exemplis jus naturale declarat. Item Augustinus, lib. 1 de libero Arbitrio, capite 3, quatenus adulterium ponit esse contra jus naturæ: nam eadem ratio est de omnibus similibus. Denique sumi hoc potest ex illo Psalmo 4: *Quis ostendit nobis bonum? signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*: nam inde rectè colligimus omnia quæ lumen naturale evidenter manifestat, pertinere ad legem naturæ: et confirmari potest ex illo Pauli ad Romanos 2: *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt*: unde infert eos sibi ipsis esse legem: illa autem quæ evidentem cognoscuntur lumine naturæ, sive cum discursu, sive absque illo cognoscantur, recte dicuntur naturaliter fieri; ergo.

5. *Confirmatur assertio ratione.*—Ratione etiam declaratur assertio: nam ea quæ naturali ratione cognoscuntur, in triplici genere distingui possunt: quædam sunt prima principia generalia morum, ut sunt illa, *honestum est faciendum, pravum vitandum: quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, et similia; de his nullum est dubium pertinere ad legem naturalem: alia sunt principia magis determinata et particularia, tamen etiam per se nota ex terminis, ut, *justitia est servanda, Deus est colendus, temperate vivendum est*, et similia, de quibus etiam nulla est dubitatio, et a fortiori patebit ex dicendis. In tertio ordine ponimus conclusiones quæ per evidentem illationem ex principiis naturalibus inferuntur, et non nisi per discursum cognosci possunt: inter quas quædam facilius et a pluribus cognoscuntur, ut adulterium, furtum, et similia, prava esse: aliæ majori indigent discursu, et non facile omnibus notæ, ut fornicationem esse intrinsicè malam, usuram esse injustam, mendacium nunquam posse honestari, et similia. De his ergo omnibus intelligitur assertio posita: nam omnia hæc ad legem naturalem pertinent; quod si id probatum fuerit, etiam de conclusionibus, cujuscumque gradus, dummodo evidententiæ gradum certum attingant, a fortiori erit probatum de reliquis.

6. Probat ergo primo inductione: nam præcepta Decalogi sunt de jure naturæ, ut est

8